ఎప్పటి కప్పటికి సంశయమే !!

'చిత్రరేఖ'

సుశీల పాపము దురదృష్టవంతురాలు. కాకపోతే తండ్రి చిన్నతనంలోనే పోయె. తల్లి పేరమ్మ ఆవక్కా గాని వక్కా కూతురిని పెంచి పెద్దదాన్ని చేసి-ఊరూ ఊహమూ గావించి-అందగాడని-చిన్నవాడనీ-బి యే. ప్యాసైనాడనీ, అన్నిటికీ పైగా పిల్లకు నచ్చాడని-రామనాథాన్ని తెచ్చి పెండ్లిచేసి యిల్లటం ఉంచుకుంటే-అతడూ సుశీలప్రాలముడు పైనా (గాజులు తొడిగించడమైనా) చూడకుండానే గతించిపోయె. పోనీ మగకూన పుట్టాడు ఉద్ధరిస్తాడనుకుంటే, వాడు పుట్టుకతోనే గుడ్డిపిల్లవాడాయె. ఇంకా 18 సం|| రాలైనా దాటలేదే! సుశీల ఎల్లా యీదుతుందో ఈ దరిలేని దుఃఖసాగరమున ఎన్నాళ్లను భవించాలో ఈ కడగండ్లన్నీ! అయితే, గుడ్డిలో మెల్లన్నట్లు,—తల్లీ కూతురూ, 'అయ్యా బువ్వ అమ్మా బువ్వ'అని కన్నవాళ్ల కాళ్లా వ్రేళ్లాబడి దేభిలాడ నవసరంలేకుండా, ఎక్కువలేకపోతే మానె, నాలుగువ్రేళ్లూ నోట్లోకి పోయేమాత్రం ఏర్పరిచి పోయినాడు పేరమ్మభర్త, బ్రతికిన నాలుగురోజులూ, ఫెస్లుమని ఇన్‌కంటాక్సు తాసిల్దారీ చేసి. మొదట గుటకలుమింగారు గాని దాయాదులు అదిలించి బెదిరించి ఏదో ఇద్దరికీ యింతభరణం యేర్పాటు చేసి అది శాస్త్ర కాజేతమని—దౌహిత్రుడు కలిగి వాళ్లనోట గడ్డకొట్టాడు. తమఖర్మంకాలితే తమకూ ఆదేఅవస్థ అనే సంగతి మరచి—దగ్గరదాయాదుల పెళ్లాలు కొందరు 'ఆడకుంక పుట్టకూడదూ, పోనీ ఆ పుట్టిన కుంకైనా పురిటిలోనే-"అని రహస్యంగా నన్నా వినుకోని దీవించారు.

ఏమైతే నేమి—ఇల్లు చక్కపెట్టుకపొయ్యే పెద్దదిక్కు తల్లిఉండడంచేత—సుశీల, గుడ్డివాడైనా—కాకిపిల్ల కాకికిముద్దు గదూ !—ఆకూనతోనే, అదే లోకంగా, ఒకవిధాన దిగులు తోసేసుకుని కాలం గడుపుతున్నది. ఈశ్వరుడా గవ్వంతదృష్టి కొరవ చేశాడే గాని—సుశీలబిడ్డకేమి, అందాలకొవ. పెరిగేకొద్దీ చూచినవాళ్ళందరూ, 'అంతా రామనాథమే అమ్మో—అయినా మాడు—ఆకళ్లు, ఆనవ్వు—ఆనొసలు—' అని అయాయా రూపురేఖవిలాసాలు వివరించి వర్ణించి చూపిస్తుంటే—సుశీలకు సిగ్గు, దుఃఖం, ఆనందం, కలిసి హృదయం పిడిచివేస్తుంటే—ఊరి కారేకన్నీళ్లను, మొగమవతలికి త్రిప్పి—సాధ్యమైనంతమటుకు తుడిచివేసుకుంటుంది. అప్రయత్నంగానే, 'అమ్మ' 'అవ్వ' 'బాబు' 'బువ్వ' అనే మాటలు వచ్చాయి పిల్లవాడికి. పిదప చెప్పినమాటలు పలుకనేర్చిన రోజుల్లో—సుశీల ఎన్నోమాటలు నేర్పింది. ఎవరైనా అన్నా లేకున్నా, పంజరంలో రామచిలుకవలె—మురళీధరుడు—(సుశీల అల్లా అని పేరుపెట్టుకున్నది కుర్రవాడికి) పలుకుతుంటాడు. మేడమీద గదిలో ఎవ్వరూ లేకుండా చూచి పొంగి వస్తూన్న దుఃఖాన్ని ఉగ్గపట్టి సుశీల పిల్లవాడికి 'నాన్న' 'నాన్న' అని చెప్పేది. వాడు ఆమాట తీర పలికినప్పుడు పట్టువీడిన దుఃఖాతిశయంచేత మైమరచి వాణ్ణి ఊపిరాడకుండా రొమ్మున అదుముకొని గద్గద కంఠంతో ఏమేమో పలవించేది. దోగాడ నేర్చి నాలుగువైపులా పాకులాడుతుంటే—ఏమి నెత్తినతోసుకుంటాడో అని కన్నులలో వత్తివేసుకొని కనిపెట్టి ఉండేది. పిదప వ్రేలుపట్టి నడవ నేర్పుతూ, నేర్పినా యీ పట్టి నడిపించడం తప్పదు గదా అని చింతించేది. మరికొంత ఊహవచ్చి—వాడు ఆయావస్తువుల ఉపయోగమెరిగి, రస, గంధముల

మాత్రము గ్రహించి, స్పర్శవల్లనే గుర్తింపగల్గి—రూపు నిరూపింపలేక—'అదేమిటి' 'ఇదేమిటి' 'అంటే' అని ప్రశ్నపరంపలగురిపిస్తుంటే—సుశీల నోరు నొప్పిపుట్టేంతవరకు చెప్పి—తుదకు నిరుత్తరై కళ్ల నీరు కారుస్తూ ఉండేది. పిల్లవాడు తడివిచూచి చూచి 'అమ్మా' ఏడుస్తున్నా? ఎందుకే? అని అడిగే సరికి ఇంతదుఃఖం గుటుక్కున మ్రింగి 'లేదునాయనా' అని పసపసముద్దుపెట్టుకొని—వాడితోపాటు తానూ వేరే ధోరణిలోకి తొలిగేది. అయితే, ఎంతతొలఁగదోతామన్నా, మొగాన వ్రేలగట్టినట్లుండేది వాడి గ్రుడ్డితనమనే ప్రత్యుత్తరంలేని ప్రశ్న. ఆంధ్రగీర్వాణములలో చక్కని విద్యావతియైన సుశీల 'చ్యవనుడికి దృష్టిప్రసాదించిన అశ్వినీ దేవతలు ఈ కలికాలంలో లోకసంచారం ఏలచేయరో అని చింతించేది. 'ధృతరాష్ట్రునకొక్క త్రుటికాలమైనా దృష్టిప్రసాదించిన శ్రీకృష్ణభగవానుని కృపఉంటే, మావాడికీ దృష్టి రాదా' అని ఆశించేది. పురుషప్రయత్నం లేనిది దేవతలుమాత్రం ఏంచేస్తారు అని వితర్కించుకొనేది. ఆ పురుషప్రయత్నానికి మార్గమేదీ అని దిక్కులన్నీ చూచి దిక్కుగానక—నిస్పృహచెందే పిల్లవాడికి విద్యాభ్యాసకాలం వచ్చినతర్వాత ఎల్లాగో తానే—వాచా సామాన్యజ్ఞానం కలుగజేసింది. అయితే, వీనికి దృష్టివచ్చే ఏర్పాటు ఏమన్నాఉన్నదా అనే నిరంతరమూ అన్వేషిస్తూ ఉన్నది సుశీల. తాము కాపురమున్న కాకినాడలో క్రొత్తగా ప్యాసైవచ్చిన కండ్ల డాక్టర్ల కొందరికో చూపించింది. వాండ్లుచూచి, పుట్టుకలోవచ్చిన గుడ్డితనానికి మందులేదని చెప్పారు. సుశీల కెంతనిస్పృహగాఉన్నా, ఎక్కడిదో రవ్వంత ఆశ మినుకు మినుకుమంటున్నది. అది ఫలానాఅని నిరూపించలేకుండా ఉంటున్నది. ఆమె, వ్యాసంగం కోసరము, పిల్లవాడు కాస్తతీరికకలుగ చేసినపుడు చదవడానికి ఆంధ్రాది పత్రికలు తెప్పించి చదువుతుండేది—నిరంతరము అభివృద్ధినందుతూన్న విజ్ఞాన శాస్త్రము,ఆవైజ్ఞానాధికులునానాటికికనిపెడుతూన్న విశేషాలు చూచేది. ఏమో పుట్టుకలోవచ్చిన గ్రుడ్డితనముకూడా మాన్పే ధన్వంతరి పుట్టగూడదా అని ఆమె ఆశాంకురము.

వకనాడు ఆంధ్రపత్రికలో ఇలాంటిసంగతి కన్పించింది: ఎవ్వరో పంజాబులో డాక్టరు ఖండాంతరాలన్నీ తిరిగి కండ్లవైద్యం నేర్చుకున్నాడనీ, జర్మనీలో పదియేండ్లుండి పరిశోధనచేసి, ఎల్లాంటి గ్రుడ్డితనమైనా పోగొట్టే సాధనాలు విధానం కనిపెట్టాడనీ, పుట్టినదిమొదలు ప్రపంచమే చూడని వక తొంభైసంవత్సరాల ముసలాయనకు చికిత్సచేసేసరికి పుచ్చపూలవలె కళ్లువిప్పి చూచాడనీ అందులోఉంది. ఆ వృత్తాంతము చూచేసరికి సుశీల కెవ్వనకేకవేసింది. పరుగెత్తుకవెళ్లి పేరమ్మతో చెప్పింది అమ్మా, 'అబ్బాయికి కళ్లువస్తయే' అని. ఇద్దరూ ఎంతో సంతోషించారు. మురళీధరుడుకూడ పన్నెండుసంవత్సరాలవాడై, అప్పుడప్పుడే తెలుసుకుంటున్నాడు తనకు 'కళ్లు' అనే వకఇంద్రియము లేదని, అందుచేత ప్రపంచంలో 'చూడడం'అనే వకవ్యాపారం తాను చేయజాలడనీ, అది పుట్టి బుద్ధెరిగి ఎన్నడూ అనుభవించి ఉండకపోవడంచేత ఊహా ప్రపంచంలోనన్నా, నిర్ణయించుకోడం కష్టమనీ వాడీ మాటవినేసరికి తనకు కళ్లువచ్చినట్లే సంతోషించాడు; వాడు సకల సంబరాలతో సుశీలవద్దకు వచ్చి 'అమ్మా! కళ్లు వస్తే నిన్ను చూస్తాకదూ! అన్నాడు—భూదేవి తన గర్భగోళంలో మహారత్నాన్ని దాచిఉంచేట్లు, ఎన్నాళ్లనుంచి దాచి ఉంచాడో మురళీధరుడీ మధురభావాన్ని, తనహృదయకుహరంలో?! ఆమాట వినేసరికి, సుశీల కరిగి నీరైంది. ఆమె, తనకోమల బాహువల్లరుల మురళీధరుని మెడకు పెనవైచి, దగ్గరకు దీసి ముద్దుపెట్టుకొని గద్గదికంతో 'నాయన చూస్తావురా! నన్నే కాదు బా అమ్మనుకూడా' అన్నది. అమ్మా కూతుళ్లిద్దరూ, పంజాబులోఉన్న డాక్టరు మనకెలా దొరుకుతాడని కొంతసేపు యోచించారు. పదిగాని పాతికగాని అవసరమైతే పంజా

బుకే వెళ్లుదామని ఆలోచించారు. ఆంధ్రపత్రికలో దొరికినంతవరకు ఆడాక్టరుగారి వివరాలు కనుక్కొని—మిగత వివరాలకనుక్కొను వారికుత్తరం వ్రాయడం మంచిదనుక్కొని—ఇంటిడాక్టరు శ్రీనివాసరావుచేవ్రాయించారు. నాలుగురోజుల్లో జబాబువచ్చింది. ఆత్రంతో తెరిచి చదివింది, సుశీలే ఇంగ్లీషులోఉన్న ఉత్తరం చదివి భాషాంతరీకరించి చెప్పేంతవరకు ఓపికలేక—తనకు తెలిసేట్టు చెప్పమని పేరమ్మ తొందరించింది. ఉత్తరం చదువుతుంటే సుశీల మొగం క్రమంగా తెల్లబడ్డది. ముగిసింతర్వాత అప్రయత్నంగా ఆ ఉత్తరం జారి క్రిందబడ్డది. నిలిచి ఉన్నసుశీల కుప్పగూలి గుంజను జేరగిలింది. 'ఏమే అమ్మా? ఏమే' అని తల్లి దగ్గర చేరి అడిగితే ఏమో చెప్పబోయింది గాని మాటలు తడబడ్డయి. కొంత సేపటికి స్థిమితం తెచ్చుకొని ఉత్తరంలో వివరం చెప్పింది. 'పుట్టుకలో వచ్చిన గ్రుడ్డితనమైతే నేను కుదర్చలేను. అయితే, పుట్టినప్పటినుంచి గ్రుడ్డివాళ్లైనా, అవంతాపుట్టుగ్రుడ్డిలో చేరికగాదు. ఏ కొన్ని నిమిషాలైనా దృష్టిఉండి పోయిఉండవచ్చు. కాబట్టి గర్భంలోనే, ఆ యింద్రియం లుప్తమైనట్లైతే నే కుదర్చలేనుగాని మిగతా వన్నీ కుదురుస్తాను.' అని ఆడాక్టరు వ్రాశాడు. ఇంకేమున్నది? సుశీల ఆశలన్నీ అడుగంటినయి.

మళ్లీమళ్లీ ఆ ఉత్తరం చదువుకున్నది. మురళీధరుడికి గర్భంలోనే దృష్టినశించిందో, లేక జననానంతరము ఏకొన్ని నిమిషాలకో పోయిందో ఎవరు చెప్పగలరు. మొత్తానికి పుట్టినప్పటినుంచీ గ్రుడ్డివాడే. పోనీ ఆపంజాబు డాక్టరుగారే చూచి చెప్పగలరేమోనని ఒకయోచన తట్టింది. సరి, మళ్లీ ఉత్తరం వ్రాయించారు. పంజాబు డాక్టరు అది అసాధ్యమని—చికిత్సచేయిస్తే—కొంతకాలానికి రావచ్చునీ-ఆరావడం, రాకపోవడాన్నిపట్టే పుట్టుగ్రుడ్డి అవునా కాదాఅని చెప్పవచ్చునని వ్రాశాడు. ఇంతప్రయత్నం చేస్తే తుదకు ఏమౌతుందో తెలీదు. ఇంకోసంగతి కూడా వ్రాశాడు. పుట్టుకలో లేనిగ్రుడ్డితనం పోగొట్టి—దృష్టితెప్పించడమే తనపనిగాని అది ఎప్పుడు వస్తుంది యెంతకాలము నిలిచి ఉంటుంది అనే దానికి తాను కర్తను కానన్నాడు. ఇంత సంశయాస్పదమైన వ్యవహారములో ఏమిచేయ్యాడమో సుశీలకు పారుపోలే. తుదకు ప్రయత్నంచేయడమే కర్తవ్యమని యనుకున్నది. మళ్లీ పంజాబుఉత్తరం వ్రాయించింది అక్కడికి వస్తున్నామని. ఆడాక్టరుకూడా రావచ్చునని వ్రాశాడు.

మంచిరోజు చూచి పంజాబువెళ్ళారు తల్లి కూతురు, మురళీధరుణ్ణి వెంటపెట్టుకొని. నిర్ణయమైన వెయ్యిరూపాయలు ఫీజు మరి ఖర్చులకు వేయిరూపాయలు, ఇల్లువాకిలి తనఖాపెట్టి అప్పు తెచ్చి మరీ ప్రయాణమైనారు. డాక్టరు చాలా ఆదరించాడు. నెలరోజులు చికిత్సచేశాడు. ఇక వెళ్లవచ్చునన్నాడు. మురళీధరుణ్ణి చూచిన తర్వాత అల్లాంటి కుర్రవాణ్ణి గుడ్డివాణ్ణిచేసిన దైవాన్ని మిక్కిలిగా దూషిస్తున్నాడా డాక్టరు. సాగనంపేటపుడు సంపూర్ణదృష్టి కలగాలని ఆశీర్వదించాడు. కాని ఎప్పుడువస్తుందో, ఎంతసేపుంటుందో, అసలు వస్తుందో రాదో తా చెప్పలేనని ముందే చెప్పాడుగా! ఇంటికి వచ్చినప్పటినుంచి ఎప్పటికప్పటికే దృష్టి వస్తుందనే ఆశ, తల్లికీ కూతురికీ, మురళీధరుడికీ. రోజు కనిమిదిసార్లు సుశీలవచ్చి ఎదటనిలుచొని 'నాన్నా! నే కనపడుతున్నానూ?' అనేది. 'లేదే అమ్మా' అని వాడు దీనాతిదీనంగా అనేవాడు. 'స్వామి తండ్రీ' 'అమ్మా తల్లి' 'తెల్లారేసరికి మా అబ్బాయికి దృష్టి రావాలి' అని పేరమ్మ ప్రతిరాత్రీ-ఊళ్లోఉన్న దేవుళ్ళకూ దేవతలకూ మొక్కుతుంటుంది.

ఇల్లా ఉండగా ఒకరోజున మేడమీద కూర్చొని ఉన్న మురళీధరుడికి ఏవేవో క్రొత్తభావాలు పుట్టసాగినవి. ఇంతవరకూ తెలేని క్రొత్తసంగతేదో తెలు

స్తున్నట్టు తోచింది. 'అమ్మా! అమ్మా!' అని కేక వేశాడు. కొంతసేపటికి తనకు పరిచితమైన సుశీల కంఠస్వరంతోపాటు, ఆ స్వరానికి మూలస్థానమై ఒక క్రొత్తభావ మేర్పడ్డది. 'అమ్మా అమ్మా ఏమిటే ఇదంతా!! అన్నాడు మురళీధరుడు ఆస్వరాన్ని పట్టే-ఆ దిక్కు చూచి, ఆశ్చర్యంతో. అప్పు డాతడి కా నూత్న భావములోనే మరో వింతభావము కలిగి, చిర పరిచితమైన సుశీల శీతలకరస్పర్శ అనుభవానికి వచ్చింది-'నాయనా! ఏమిటిరా?' అనే స్వరము కూడా తల్లి పలికినట్లుగా వినపడ్డది. అప్పుడు తల్లిని తడివిచూచి, కంఠస్వరంతోపాటు కలిగిన నూత్న భావము తల్లిగా ఎట్లా మారిందో అని ఆశ్చర్యం కలిగింది. మొగంలో ఒక క్రొత్తకళ, క్రొత్తకాంతి ఏర్పడ్డది,-'సర్వేంద్రియాణాంనయనం ప్రధానం' అని ఊరకన్నాడూ! అప్పుడు తల్లి మురళీధరుడికి దృష్టి వచ్చింది కాబోలని ఊహించి, ఏమిటి నాయనా! ఎల్లాఉంది' అని అడిగింది. 'ఏమో అమ్మా క్రొత్త క్రొత్తభావాలు పుటుతున్నవి. చుట్టు ఏమిటో అర్థం గాని ఆనందమయమైన విశేష మేమిటో ఉహకు తటుతున్నది,' అన్నాడు. 'మా నాయన! నీకు దృష్టి వచ్చిందిరా, తండ్రి! నీకు కలిగే క్రొత్తభావాలన్నీ-కనపడుతున్న వివిధవస్తువుల భిన్నరూపాలు. ఆ ఆనందమయమైన విశేషమే వెల్తురు ఎన్నడుచూచి ఎరుగవు కాబట్టి నీకలాటిభావాలు తోస్తున్నవి." అని, మురళీధరుడికి దృష్టివచ్చిందనే పరవశావస్థలో సుశీల ఉపన్యసించింది. ఆతడు తనకు కల్గిన మధుర భావమే, అమృతమయమైన మాతృమూర్తిఅని తెలిసి నపుడు, వానిసంతోషాతిశయానికి మేరేలేదు. ఉబ్బి గంతులువేయ నారంభించాడు. సుశీలకు తనసంతోషం తల్లికూడా పంచుకోవాలని అభిలాష: గబగబ క్రిందికి పరువెత్తింది, గొంతెత్తి పిలవడానికికూడా వశంగాక.

గంతులువేస్తూన్న పిల్లవాడికి తటుక్కున డాక్టరు చెప్పిన మాటలు జ్ఞప్తికివచ్చినయి. ఆమాటలు జ్ఞప్తికిరాగానే, ఒక అభిప్రాయం తోచింది. వడవడ వణకుతూ, వకచోట కూలబడి కన్నులు మూసుకున్నాడు. పేరమ్మ, సుశీల గబగబ మెట్లెక్కి వచ్చారు. కన్నులు మూసుకున్న మురళీధరుని, కన్నులు తెరవమన్నా తెరవనంటాడు. కారణ మేమిటి? డాక్టరు చెప్పాడుగా, ఎంతకాలం ఉంటుందో చెప్పలేనని. అది పూర్తిగాఉంటే సరే-లేక కొద్దికాలమే ఉండేట్టైతే, ఎందుకూ అప్పుడే వ్యర్థముచేయడం. అమూల్యమైన దృష్టిని వ్యయం చేయక కాపాడుకోడమే మంచిది. కాబట్టి కన్నులు మూసుకుంటె ఆ 'చూపడ'మనే శక్తి నిలిచిఉంటుంది" అని ఆతనికి తోచిందట. అందుచే కన్నులు మూసుకున్నాడు. తల్లి అవ్వ ఎంతబ్రతిమాలినా తెరవలే. "అది కొద్దికాలమే నిలిచేట్టున్నా, కన్నులుమూసి కూచుంటే, వినియోగంగాక లోలోపలనే హరించిపోతుందేమో కదరా!" అని వాళ్లు చెప్పారు. అది నచ్చింది. కన్నులు తెరిచాడు. వకవేళ దృష్టి త్వరలో పొయ్యేట్టున్నా, ఉండగానే చూడగలిగిందంతా చూతామనుకున్నాడు. కిటికీ దగ్గర కూచోని 'అదేమిటి', 'ఇదేమిటి' అని అమ్మ నడిగి, అన్ని కనుక్కొని చూస్తున్నాడు. పేరమ్మ వంటచేయను క్రిందికి వెళ్లింది.

ఇల్లా చూస్తూఉండగానే, ఆ చూచేశక్తి మందగిస్తున్నట్లు తోచింది మురళీధరుడికి. మురళీధరు డేడువనారంభించాడు. అయ్యో! 'ఇంతచేసి వృథా ఆయెనే' అని సుశీలా ఏడుస్తున్నది వాడితోకూడా. క్రమేణా, మళ్లీ అదృష్టిపూర్తిగా నశించినట్లు తోచింది మురళీధరానికి. అమ్మా బిడ్డా, అల్లా ఎంతసేపేడ్చారో తేలేదు. "ఎందుకే చీకట్లో ఏడుస్తూ కూచున్నారు. అబ్బాయికి కండ్లువచ్చాయి. మన దిగులంతా తీరింది" అంటూ దేవళానికెళ్లి కొబ్బరికాయల మొక్కు చెల్లించివచ్చిన పేరమ్మ ౦దను పట్టుకొని మేడమీదికివచ్చింది. మురళీధరు

డికి మళ్లీ అన్నీ కనిపించాయి. ఆ దీపంచూచి 'అదేమిటదేమి' టన్నాడాశ్చర్యంతో. ఏడుపు చాలించి, పేరమ్మ "నాయనా! ఇదేదీపం" అన్నది. అంతవరకూ "దీపం" అంటే, వళ్ళుగాల్చే ఒక ప్రమాదకరమైన వస్తువిశేషము వాడికి. అందుచేత ఇన్నాళ్లు తాకైనా తెలుసుకున్నవాడు కాడు. అప్పుడు సుశీలకు మమకారంచేత తనకు కలిగిన మతిభ్రమకు నవ్వువచ్చింది. "కళ్లుబోయి మళ్లీ వచ్చాయేమే అమ్మా" అని అడిగాడు మురళీధరుడు. "నాయనా ఇన్నాళ్లూ, వెలుతురూ, చీకటీకూడా ఎరుగవు. ఇవ్వాళ సాయంకాలము వెలుతురే చూచో చీకటిపడేసరికి మళ్లీ కళ్లుపోతున్నవని నీ వేడిస్తే' మతిలేక నేను నీతో ఏడ్చాను. సూర్యుడు వెల్తురిస్తున్నాడని, అతడస్తమిస్తే చీకటిపడుతుందని చెప్పానుగాని తెలిసిన అది అనుభవంలోలేక గ్రహించలేకపోయినావు. ఆ సూర్యుడు లేనప్పుడు ఈ దీపమే సహాయము" అని సుశీల చెపుతుండగానే, కాస్త మొరికిబోయిన బహుళవిదియచంద్రుడు కిటికీలోనించి, తల్లీ కుమాళ్లను తొంగిచూచాడు. మళ్లీ మురళీధరుడు "అదేమిటే" అన్నాడు. 'అదేరా! చందమామ' అన్నది తల్లి. 'చందమామ రావే! జాబిల్లితేవే' అని పాడుతూ చిన్నతనంలో ఏడుస్తున్న మురళీధరుని తల్లి ఓదార్చేది. ఆ బింబాన్ని ఎన్నడూ చూడకపోయినా, ఆగానమాధుర్యంచేతనే ఏడుపు మానేవాడు అప్పట్లో. ఇప్పుడో, చంద్రబింబమంటే 'ప్రేమపూరితమైన' ఆ మధురగానామృతస్వరూపమే అనే సంగతి అవగాహనమై, తదేకధ్యానముతో దాన్ని చూడనారంభించాడు. అమృతకిరణాలు ప్రతిఫలిస్తుండగా, చలిస్తున్న ఆసుందరమైన నేత్రద్వయం—ఆ వెన్నెట్లో నవయౌవనంతో మెరిసిపోతూన్న ఆ ముఖబింబం చూచి, సామ్యంచేత—'ఏనాటి సంగతులో జ్ఞప్తికివచ్చి, క్షణకాలం తన్నుతా మరచింది సుశీల. ఇంతలో తల్లివైపు దృష్టి తిప్పిన మురళీధరుడు, ఏదే నొక మధురభావోజ్వలితమైయున్న తల్లి ముఖారవిందం చూచి, ఆ ప్రేమసరసి నిన్నాళ్లు జుర్రుకోను కన్నులు లేనందుకు మిక్కిలిగా చింతించాడు. ఇకనైనా కలుగజేసినందుకు విజ్ఞానశాస్త్రానికి జోహారులొనర్చాడు.